

NATUUR EN landschap MEETJESLAND

BELGIË - BELGIQUE
P.B.
Gent X
3/5377

Lidgeld 2010 al betaald? **2**

Koop ONZE NATUURLIJKE WIJNEN **3**

ONTSTAAN VAN HET
MEETJESLANDS KREKENGEBIED **21**

natuurpunt en partners
Meetjesland vzw

Winter 2009

Jaargang 16 nr.4 (december-januari-februari)

Driemaandelijks

V.U.: Guido Steenkiste, p.a. K. Astridplein 1, 9900 Eeklo

Afgiftekantoor 9099 Gent X - Erkenningsnummer P902047

Prijs losse nummers: € 3

NATUUR EN LANDSCHAP MEETJESLAND

Inhoudstafel

- 1 **Voorwoord**
- Verenigingsnieuws**
- 2 Jij wil toch ook dit interessante tijdschrift blijven ontvangen!
- 2 Meer natuur dankzij jou
- 3 Een groen eindejaarscadeau
- Natuurstudie**
- 5 Nieuws over het vogelringwerk in het Meetjesland
- 6 Lessenreeks: beheer van de Meetjeslandse (heischrale) graslanden
- 8 Hangjongeren?? Sneeuwgorzen zeg maar!
- 9 Natuurportret: de kolgans
- Te velde**
- 10 In het voetspoor van Casimir
- 11 Het Meetjeslandscap vroeger en nu: het Schipdonkkanaal
- 12 Het bembesluit in het Meetjesland: hoe goed doen onze gemeenten het?
- 21 Het landschap in het Meetjesland (deel 2): het Krekengebied
- Natuurgebied**
- 26 De Molenmeers: met zicht op de molen
- Interview**
- 27 Een milieuraapport voor en van de gemeente Wachtebeke
- Beleid**
- 32 Borssele, al eens over nagedacht?
- 33 **Geboekstaafd**
- 34 **Bladsnippers**
- 34 **Gedicht**
- 17 **Groene agenda**
- Achterflap**
- 38 Het Leen binnenstebuiten: beelden van een bewoner
- 38 Ook fan van de zon?
Meer zonnepanelen op Meetjeslandse daken!

Eindredactie
Gaea Rysselaere
en Guido Steenkiste

De eindredactie
behoudt zich het recht
voor om artikels te wij-
zigen en in te korten.

Auteurs kunnen een
standpunt in eigen
naam publiceren, dat
daarom niet altijd wordt
gedragen door de
vereniging. In dat geval
wordt dit vermeld bij
het artikel.

**Werken mee
aan dit nummer**
Daniel Acke,
Chris Bruggeman,
Rino dall'Asta,
Christine De Bie,
Eric De Clerck,
Robert De Lust,
Ludo Goossens,
Chantal Martens,
Koen Martens,
Gaea Rysselaere,
Paul Schollaert,
Wim Slabbaert,
Guido Steenkiste,
Sarah Steenkiste,
Christel Van Vooren,
Filip Van den Bossche,
Willem Verbanck,
Antoine Verhoeve,
Henk Wallays
e.a.

Technische gegevens
Lay-out:
www.StevenDeDapper.be
Drukkerij:
Geers, Lochristi
(gedrukt op
recyclagepapier)
Oplage:
2.650 exemplaren

Foto cover
Wandelaar in
het Keigatbos
(Ludo Goossens)

Bezoek onze website:

www.NPMeetjesland.be

Dit tijdschrift driemaandelijks ontvangen?

Word lid van Natuurpunt: 20 euro / rekeningnummer 230-0044233-21 / vermelding 'nieuw lid promotie' (abonnement Natuur en Landschap Meetjesland + Natuur.blad + nieuwsbrief afdeling)

Los abonnement op dit tijdschrift: 10 euro
rekeningnummer 890-02040272-05 / vermelding 'abonnement'

www.NPMeetjesland.be

Colofon

Natuurpunt en Partners Meetjesland vzw is een erkende regionale natuur- en milieuvereniging met als voornaamste doel bescherming, behoud, valorisatie en herstel van leefmilieu, landschap, natuur- en cultuurpatrimonium in het Meetjesland. De vereniging is werkzaam in Aalter, Assenede, Eeklo, Evergem, Kaprijke, Knesselare, Lovendegem, Maldegem, Nevele, Sint-Laureins, Waarschoot, Wachtebeke, Zelzate en Zomergem.

NPM werkt samen met haar lidverenigingen:

- Ginkgo Biloba
- Groencomité Maldegem
- Groene Beuk Aalter
- Imkersgilde Sint-Ambrosius Lembeke
- Interessesgroep Natuur Sleidinge
- JNM Aalter
- JNM Eeklo
- JNM Kreenland
- Natuurpunt Aalter
- Natuurpunt Eeklo-Kaprijke-Evergem
- Natuurpunt Lovendegem
- Natuurpunt Maldegem-Knesselare
- Natuurpunt Meetjeslandse Kreen
- Natuurpunt De Ratel-Nevele
- Natuurpunt Waarschoot
- Natuurpunt Zomergem
- Velt Knesselare-Aalter
- Velt Krekengebied
- Velt Meetjesland
- Vogelwerkgroep Noord-Oost-Vlaanderen

NPM is aangesloten bij

Bond Beter Leefmilieu

natuurpunt

Dagelijks bestuur

Guido Steenkiste
voorzitter@NPMeetjesland.be
09 377 46 82

Koen Martens
ondervoorzitter@NPMeetjesland.be
09 375 01 88

Wim Slabbaert
secretaris@NPMeetjesland.be
09 378 52 66

**Ontmoetingscentrum en
maatschappelijke zetel:**
Stationsgebouw, K. Astridplein 1
9900 Eeklo • 09 377 93 00
info@NPMeetjesland.be

Openingsuren:

(Vetjes: ook documentatiecentrum geopend)
Maandag en dinsdag 10-12u en 13-16u
Woensdag 10-12u en 13-17u
Donderdag 10-12u en 13-17u
Vrijdag 10-12u en 13-18u

HET LANDSCHAP IN HET MEETJESLAND (deel 2): HET KREKENGEBIED

Hoe ziet het landschap in het Meetjesland er eigenlijk uit en hoe ontstond het? Dit zijn vragen waarop je in deze rubriek een antwoord krijgt. In de eerste aflevering leerden we dat het Meetjeslandse landschap zeer divers is en dat 4 grote landschapseenheden kunnen onderscheiden worden. Nu gaan we wat dieper in op het Krekengebied in het noorden van het Meetjesland, gelegen op het grondgebied van Maldegem, Sint-Laureins, Assenede en Zelzate.

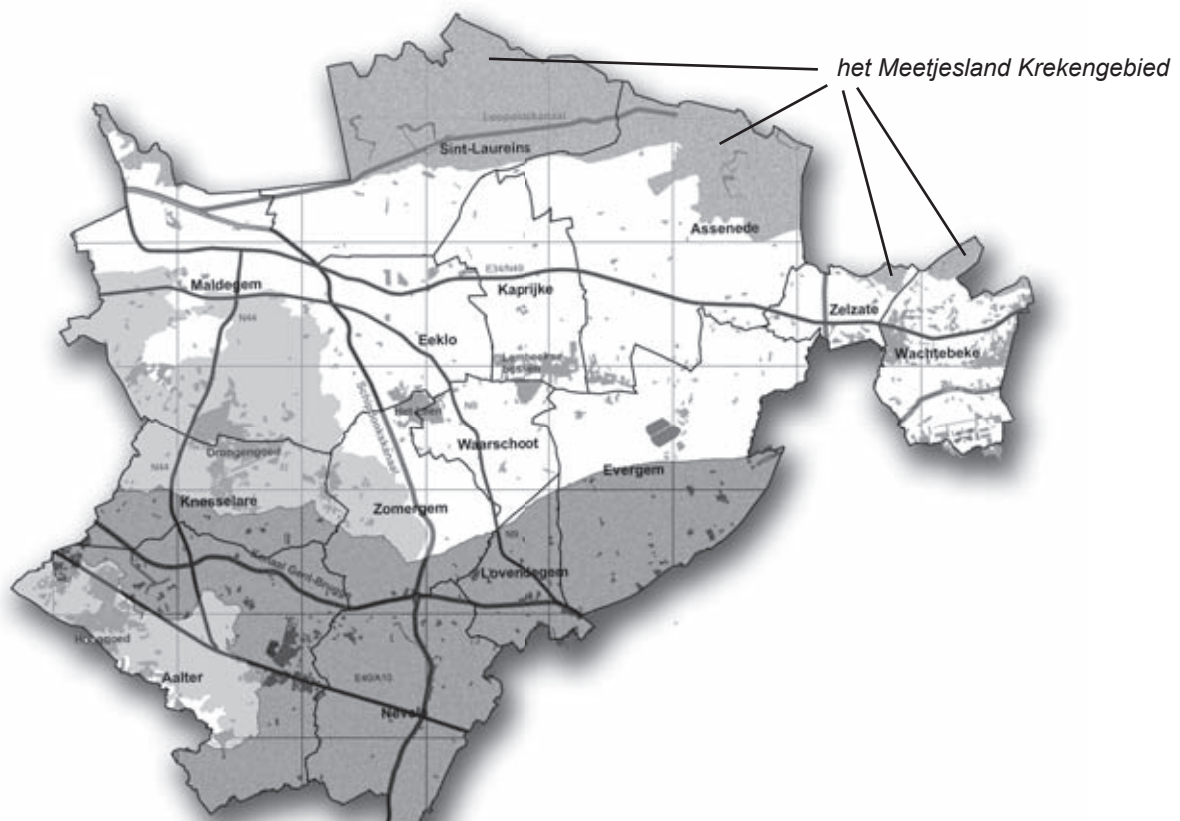
Het landschap van het Meetjeslands Krekengebied is zeer jong. Het kreeg pas zijn huidige vorm tijdens de middeleeuwen en de eeuwen die daarop volgden. Tijdens grote stormen en moedwillige overstromingen drong het zeewater vanuit het noorden regelmatig het Meetjesland binnen.

Het landschap vóór de middeleeuwen

Op het einde van de laatste ijstijd (ca. 10.000 v. Chr.) zag onze streek er uit als een koude woestijn en lag de huidige Noordzee droog. De wind blies aanhoudend uit noordelijke richtingen en vanuit het Noordzeegebied werd materiaal door de wind in beweging gebracht. In onze streek werden zanden afgezet bovenop het materiaal dat door een verwilderd rivierenstelsel was aangevoerd uit het zuiden. Later zorgde de wind ook

nog voor een herwerking van het zandoppervlak en werden oost-west gerichte dekzandruggen gevormd. In het centrale deel van het Meetjesland bepalen deze zandruggen nu nog steeds het reliëf (waar we in een volgend artikel op terug komen). In het Krekengebied fungeerden ze als natuurlijke barrières bij latere overstromingen. Hier werden de meeste zandruggen gedeeltelijk geërodeerd en overdekt door latere afzettingen.

Vanaf ongeveer 9.000 v. Chr. begon de zeespiegel te stijgen doordat de ijskappen afsmolten. Langs de kust ontstond een uitgestrekt getijdengebied. Ook een groot deel van Zeeland stond toen onder invloed van het zeewater. Ongeveer rond 5000 v. C. vond een belangrijke vertraging van de zeespiegelstijging plaats en door het ontstaan van een duinenrij werd het achterliggende gebied weer min of meer afgesloten van de zee. Het waterniveau stagneerde, het milieu verzoette en er ontstonden veengebieden. Rond 2.000 v. Chr. strekte een groot veengebied zich uit over zowat heel de huidige provincie Zeeland. In onze streek reikte het veen ongeveer tot aan de huidige landsgrens. Dit veen zou later grotendeels terug verdwijnen, door grootschalige ontginningen tussen de 13e en de 15e eeuw en door de uitschurende werking van het zeewater tijdens overstromingen, die op verschillende plaatsen tot een heel eind voorbij de veengrens reikten.

Boerekreek en Roeselarekreek: krekken met hoekig patroon omdat het zeewater vaak bestaande grachten volgde (foto: Ludo Goossens)

Ontstaan van het Zwin en de Westerschelde

Tijdens de middeleeuwen bevond zich op de plaats van de huidige Westerscheldemonding de 'Sincfal'. Dit was een gebied met stroomgeulen, zandplaten, schorren en eilanden. Reeds tijdens de vroege middeleeuwen drong het zeewater van hieruit de zwinsteek binnen. Daardoor is een groot geulenstelsel uitgeschuurd, dat men 'tswin' is gaan noemen.

Waar nu de Westerschelde ligt, bevond zich in de vroege middeleeuwen slechts een lokale kronkelende veenstroom, 'Honte' genaamd. Deze voerde het water af in oostelijke richting. De Honte mondde ten noorden van Antwerpen uit in de Schelde, die toen nog naar zee liep via de huidige Oosterschelde.

De Honte werd een getijdenstroom toen ze vanuit het westen verbinding kreeg met een steeds dieper land-inwaarts dringend zeegat van de Sincfal. Deze verbinding is misschien reeds door de stormvloed van 838 tot stand gebracht, maar waarschijnlijk door de grote stormvloed van 1134. In de loop van de daarop volgende eeuwen werd de stroom geleidelijk aan steeds breder, om uiteindelijk te evolueren tot de huidige Westerschelde.

Zeeuws-Vlaanderen en het noorden van het Meetjesland onder invloed van de zee

Waarschijnlijk reikte de invloed van de zee pas tot in het Meetjesland nadat de Honte een getijdenstroom werd. Vooral tijdens de 14e en 15e eeuw werden grote stukken land weggespoeld door talrijke stormvloeden. Als gevolg van een stormvloed ontstond in 1375 de Braakman, die door een nieuwe ramp in 1404 nog eens aanzienlijk werd vergroot. Vanuit de Braakman kwam ook de omgeving van Watervliet, Boekhoute en Assenede onder invloed van de zee te staan.

Men moet zich daarbij niet voorstellen dat het gehele gebied blank stond. We hadden eerder te doen met een enorm slikken- en schorrengebied. Het landschap werd gekenmerkt door getijdengeulen waarlangs het zeewater bij elke vloed het land binnen drong en de slikken overspoelde. Hoger geleden schorren kwamen enkel bij storm of springtij onder water te staan.

Tijdens de 15e en 16e eeuw volgde een periode van langzaam herstel. Dijken werden aangelegd en land werd teruggewonnen op de zee. De inpolderingen gebeurden stap voor stap, dijk per dijk en polder per polder. Daarbij ging men steeds verder zeewaarts.

**De inpolderingen gebeurden stap voor stap,
dijk per dijk en polder per polder**

Inundaties tijdens de Tachtigjarige Oorlog

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) lagen de Zwinstreek en de huidige grensstreek in de frontlinie tussen de Noordelijke (Staatse) Nederlanden en de Zuidelijke (Spaanse) Nederlanden. De Spaanse troepen waren goed georganiseerd en veel sterker dan de noordelijke opstandelingen. Deze laatsten haalden echter hun voordeel uit hun goede kennis van het terrein. Ze wisten hoe ze de waterhuishouding in hun laag gelegen gebieden konden regelen. Ze legden natte gebieden droog en zetten andere gebieden onder water, naarmate het paste in hun strategie.

Op veel plaatsen werden dijken doorgestoken. De zee drong de polders terug binnen en schuurde enorme geulen uit in het landschap. Vanuit de grote geulen drong bovendien langs weerskanten tal van kleinere geulen het land in. Het water volgde daarbij vaak bestaande wegen en waterlopen. Twee voor ons belangrijke geulsystemen ontstonden nadat de zwindijken bij Sluis werden doorgestoken. Het Lapscheuregat liep ten zuiden van Sluis en drong door tot voorbij Middelburg. Het Coxydegat boorde zich doorheen het ambacht Aardenburg tot in het noorden van de huidige gemeente Sint-Laureins.

Tijdens een periode van vrede, met name het Twaalfjarig bestand (1609-1621), werden op verschillende

plaatsen oude dijken hersteld en nieuwe dijken aangelegd. Tijdens het tweede deel van de Tachtigjarige Oorlog werden de dijken echter opnieuw doorgestoken. Het Lapscheuregat en vooral het Coxydegat drongen nu nog dieper in het polderland door. Een groot gebied werd moerassig en onbewoonbaar.

De gevolgen van deze zogenaamde 'inundaties' waren enorm. In Zeeuws-Vlaanderen en in het noorden van Oost- en West-Vlaanderen vormden stroomgeulen overal grote littekens in het landschap. De landerijen waren overspoeld geweest met zilt water en daardoor waren ze tijdelijk onbruikbaar voor de landbouw. Ook veel nederzettingen waren te gronde gegaan, waarvan sommige nooit meer zouden herrijzen.

Na de oorlog ging men op grote schaal over tot het herindijken van de geïnundeerde gebieden. De nog open getijdengeulen werden tussen nieuwe dijken gevangen. Daarbij werden kleinere kreken afgedamd.

Littekens in het huidige landschap

Het huidige landschap heeft nog vele littekens die herinneren aan de talrijke overstromingen. De meest zichtbare zijn ongetwijfeld de dijken en waterpartijen. De huidige kreken zijn restanten van getijdengeulen en wielen zijn diepe, ronde putten die ontstonden bij dijkdoorbraken.

Voor al in het westelijk deel van het Meetjeslands Krekengebied hebben veel kreken een hoekig patroon. Dit komt doordat, op het ogenblik van de overstromingen, de gronden in de streek reeds in cultuur waren gebracht. Het zeewater koos de weg van de minste weerstand en volgde vaak bestaande grachten.

De zee zorgde niet alleen voor littekens. Dankzij de zee kent de streek momenteel een grote agrarische rijkdom. Tijdens de overstromingen werd millimeter per millimeter vruchtbare klei afgezet. De arme zandgronden van voorheen werden hierdoor afgedekt door vruchtbaarder, kleig materiaal.

De huidige kreken zijn restanten van getijdengeulen

Natuurwaarden in het Meetjeslands Krekengebied

De aanwezigheid van zoveel water oefent een grote aantrekkingskracht uit op vogels. De brede rietkragen rond veel van de kreken vormen een bijzonder biotoop. Heel wat vogelsoorten broeden op de bodem tussen het riet of hangen hun nestje op aan de rietstengels. De bruine kiekendief is zo'n typische vogel van rietlanden. Deze prachtige roofvogel vliegt bij het jagen laag boven de grond met zijn vleugels in een typische V-houding.

Ook slikplaten zijn belangrijk voor bepaalde vogelsoorten. Vooral steltlopers zoals de oeverloper zoeken hier naar minieme diertjes die voorkomen in het slik of in ondiep water. Op het water en de oevers treffen we vaak overwinterende eenden aan, zoals smienten. Natte graslanden vormen dan weer een ideaal broedgebied voor weidevogels als tureluur en grutto.

Grutto (foto: Ludo Goossens)

Zilt grasland aan de Noorddijk in Assenede (foto: Andy Van Kerckvoorde)

Door de aanwezigheid van schelpenrestjes is de bodem kalkrijk

De invloed van de zee zien we ook terug in de vegetatie. Op veel plaatsen is de bodem nog in min of meerdere mate zilt. De planten die er voorkomen zijn aangepast aan deze zilte omstandigheden, zelfs de grassen die er groeien. Veel van deze zout-tolerante plantjes hebben een blauw-groene kleur. Hierdoor kan men zilte graslanden van op grote afstand herkennen.

Ook de dijken in het Krekengebied vormen een biotoop dat we nergens anders in het Meetjesland terugvinden. Door de aanwezigheid van schelpenrestjes is de bodem er kalkrijk. Vooral de zuidelijk georiënteerde hellingen zijn zeer bloemrijk. Wilde marjolein is hier een typische plant. Ze heeft de kalk in de bodem nodig en houdt van zonnige, warme plekjes. Andere typische en vaak zeldzame plantensoorten zijn echt duizendguldenkruid, borstelkrans, kattendoorn, fijne ooievaarsbek, donderkruid en grote ratelaar. Dankzij de aanwezigheid van kalk vinden we op de dijken ook veel huisjeslakken, waaronder de zeldzame heesterslak.

Chantal Martens

Sint-Janspolder (foto: Ludo Goossens)

TE VELDE

Bronnen

De Candt C en Kerkhof B (red.) 2005 Blauwdruk België – De architecten van onze landsgrenzen Madoc, Gent

Gottschalk 1983a Historische geografie van westelijk Zeeuws-Vlaanderen tot de Sint-Elisabethsvloed van 1404. De Bataafsche Leeuw, Dieren

Gottschalk 1983b Historische geografie van westelijk Zeeuws-Vlaanderen vanaf het begin der 15e eeuw tot de inundaties tijdens de tachtigjarige oorlog. De Bataafsche Leeuw, Dieren

H+N+S Landschapsarchitecten 2003 Staats-Spaanse Linies – Valorisering van frontierlandschap Zeeuwsch-Vlaanderen. Utrecht

Martens C 2006 Middelburg in Vlaanderen: Landschap en Natuur van de 15e eeuw tot nu. RLM vzw, Maldegem

Martens C en Rysselaere G 2004 Natuur in het Meetjesland (powerpoint-presentatie). NLM vzw, Eeklo

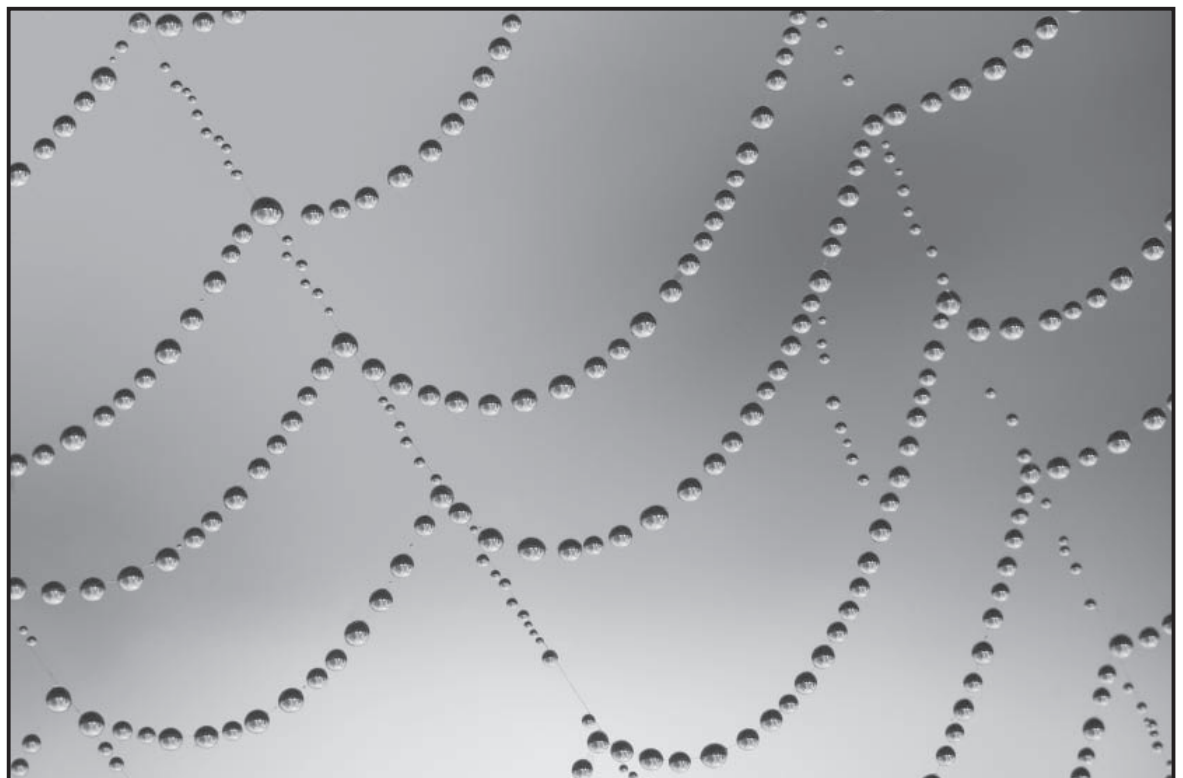
Termote J en Zwaenepoel A 2004 Forten en verdedigingswerken in het Oost- en West-Vlaamse Krekengebied - Inventarisatie, beschrijving, beheerssituatie, visieontwikkeling Westtoer i.o.v. Provincies Oost- en West-Vlaanderen

Verhoeve A en Verbruggen C 2006 Het Meetjesland. Bodem en landschap in historisch perspectief Belgeo 3: 205-18

Verhulst A 1995 Landschap en Landbouw in middeleeuws Vlaanderen. Gemeentekrediet 65

*Dijken om het zeewater tegen te houden
(foto: Ludo Goossens)*

Ludo drukt af

Dit is een foto van een spinnenweb ergens in het Maldegemveld. Na een koude nacht hangen de spinnenwebben meestal vol met dauwdruppels. Bij het krieken van de dag is dit een prachtig tafereel. Van zeer dichtbij zijn de dauwdruppels net als parels.

De foto is genomen met een 105 mm macro objectief. In deze omstandigheden moet je vooral letten dat het sensorvlak evenwijdig staat met het spinnenweb, om met een zo klein mogelijk diafragmagetal zoveel mogelijk scherptediepte te hebben. Een andere belangrijke voorwaarde is dat het windstil moet zijn om geen bewegingsonscherpte te hebben.

De foto is genomen met statief op diafragma 8, iso 200 op een sluitertijd van 1/60 sec.

(Ludo Goossens)